

Արտադրության էկոնոմիկա և կազմակերպում

ՌԱՑԻՈՆԱԼ ԿԵՐՊՈՎ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԵՔՍՏԻԼ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՄՆԱՑՈՒԿՆԵՐԸ

Ա. ԽԱԶԱՆՈՎ

Լեհիսկանի Մայիսյան ապստամբության անվան տեխսիլ կոմբինատի գլխավոր ինժեներ

1957 թ. դեկտեմբերին Չխոսլովակիայում մենք ծանոթացանք տեքստիլ արդյունաբերության մնացուկների օգտագործմանը: Պատահական չէր, որ այդ հարցը մտցվեց ՍՍՌՄ և Չխոսլովակիայի ռեսպուբլիկայի միջև տեխնիկական համագործակցության մասին կնքված պայմանագրի մեջ, քանի որ Չխոսլովակիայի տնտեսական կյանքում տեքստիլ արդյունաբերությունը աչքի ընկնող տեղ է գրավում: Բամբակեղենի և բրդեղենի արդյունաբերության ձեռնարկությունները ոչ միայն լիովին բավարարում են երկրի տեքստիլի պահանջը, այլև համաշխարհային շուկային մատակարարում են հսկայական պահանջարկ ունեցող գործվածքեղեն: Նրանք աչքի են ընկնում հիանալի մշակմամբ, ներկերի պայծառությամբ, հագեցվածությամբ ու լավորակությամբ:

Չխոսլովակիայի տեքստիլ արդյունաբերության մյուս բնորոշ առանձնահատկությունն այն է, որ նա աշխատում է ներմուծվող հումքով: Քանի որ ռեսպուբլիկան զուրկ է սեփական բամբակից և շատ քիչ բուրդ ունի, այստեղ հումքը շատ խնայողաբար են օգտագործում և նրա վերամշակման ժամանակ ամեն կերպ ձգտում են պակասեցնել մնացուկները:

Մնացուկների կրճատման համար մղվող պայքարը, որը ուժեղանում է արտադրության բարձր կոպտության, թափանցում է բոլոր տեքստիլ ձեռնարկությունների գործունեության մեջ և լավ արդյունքներ տալիս:

Բայց այդպիսի պայմաններում էլ տեքստիլ արդյունաբերության առանձնահատկությունը կանխորոշում է զգալի քանակությամբ մնացուկների գոյացում (2—15%՝ տարբեր արտադրությունների համար):

Չխոսլովակիայում տեքստիլ արդյունաբերության մնացուկների օգտագործումը դրված է հատատուուն և ռացիոնալ հիմքերի վրա: Բոլոր մնացուկների հավաքման գործը կենտրոնացված է մեկ՝ «Տրգարնի» մասնագիտացված ձեռնարկության մեջ:

Այդ ձեռնարկությունը տեքստիլ ֆաբրիկաների մոտ ունի մնացուկների հավաքման բազա, իսկ մի քանի բազաներին կից կան տարբեր կարողության (մինչև 500 բանվոր ունեցող) գործարաններ:

«Տրգարնի»-ի ձեռնարկությունը տարեկան հավաքում է 30,5 հազ. տ մնացուկ: Դրանից մոտ 27 հազ. տ բամբակեղենի, բրդեղենի, տրիկոտաժի և կարի արդյունաբերության մնացուկներն են:

Մոտ 2,15 հազ. տ կաղմում է բնակչոթյունից հաճաքված շաթը (մաշված բամբակե, բրդե, մետաքսե, խառը, ինչպես նաև տրիկոտաթի գործվածքներ) և 1,5 հազ. տ ներմուծվող լաթ (հիմնականում Անգլիայից)։

«Տրգարնի»-ի պարտականոթյունների մեջ է մտնում մնացոթկների հաճաքումը, տեսակավորումը, փոշեզրկումը և մաքրումը։ Դրանից հետո մնացոթկների մի մասը հանձնվում է համապատասխան ձեռնարկոթյուններին, որպես պատրաստի հումք, իսկ մյուս մասը «Տրգարնի»-ի ձեռնարկոթյուններում վերամշակվում է տրպես պատրաստի գործվածքներ։

Այսպիսով, մնացոթկների օգտագործումը դառնում է արդյունաբերոթյան համարժեք ձյուղ իր ղեկավարոթյամբ և բարձրորակ կադրերով, որոնք ընդունակ են ապահոթել բավարար տեխնիկական մակարդակը և մնացոթկների ռացիոնալ օգտագործումը։ Մնացոթկների արդյունաբերական օգտագործմանը խոշոր մասնագետների մասնակից դարձնելն ապահոթեց մնացոթկներից արժեքավոր արտադրանքի նոր տեսակների անընդհատ ստեղծումը։ Այժմ վաղուց հայտնի գործվածքների, օրինակ, բամբակե գործվածքների զանազան տեսակների (ի դեպ շատ ոթակով և տարատեսակ) պատրաստման հետ միասին լայն տարածում է ստացել ոչ գործվածքային տեքստիլը։

Արտադրանքի այս նոր տեսակն իր հատկոթյամբ և արտաքին տեսքով իրենից ներկայացնում է ինչ-որ միջին բան թղթի և տեքստիլ գործվածքի միջև։ Այն ստացվում է համապատասխանորեն պատրաստված տեքստիլ մանրաթելերից, հատուկ լուծոթյթներով տոգորելու և կալանդրելու միջոցով (տաք հարթում ճնշման տակ)։ Ոչ գործվածքային տեքստիլը, որպես ջերմամեկուաիչ նյութ, մեծ պահանջարկ ունի ավտոմոթելային, ինքնաթիռային արդյունաբերոթյան մեջ և մյուս ձյուղերում։

Տեքստիլ մնացոթկների օգտագործման համար մեծ հեռանկարներ կան Հայաստանում, որտեղ տեքստիլ արդյունաբերոթյունը խիստ զարգացած է և ընդգրկում է բամբակի, բրդի, մետաքսի ձեռնարկոթյունները։ Գոյոթյուն տւնեն նաև տրիկոտաթի և կարի ձեռնարկոթյուններ։

Տեքստիլ արդյունաբերոթյան հումքը՝ բուրդն ու բամբակը, նրանցում նյութականացված մեծ

քանակոթյամբ մարդկային աշխատանքի շնորհիվ, շատ արժեքավոր է։ Այդ արժեքավորոթյունը որոշվում է նաև նրանով, որ հնարավոր է դրանք վերամշակել ազգաբնակչոթյանն ահհրաժեշտ լավորակ և գեղեցիկ ապրանքների։

Մարդը ոչ մի հագուստ չի մաշում մինչև նրա բոթոր մասերի լրիվ քայքայումը։ Եվ նրա մի փոքր մասի քայքայվելու պատճառով անպետք դարձած հագուստը իր մեջ պարունակում է միանգամայն անվնաս մնացած բազմաթիվ թելեր, որոնք Մուլնպես կարող են օգտագործվել որպես հումք՝ լիարժեք ու թանկարժեք նոր տեքստիլ գործվածքեղեն պատրաստելու համար։ Դժբախտաբար, մաշված տեքստիլ ապրանքները չեն օգտագործվում, որը բացատրվում է երկու պատճառով։ Առաջին, արդյունաբերոթյունը հաստատակամ ձգտում չունի այդ մաշված իրերը ձեռք բերելու, քանի տր չկան դրանք վերամշակող բավականաչաի քանակոթյամբ ձեռնարկոթյուններ։ Երկրորդ, վաճառքի մեջ բոլորովին բացակայում են էժանագին ու հարմար այնպիսի գործվածքներ, որոնք շատ անհրաժեշտ են տնտեսոթյան մեջ հատակները լվանալու, կոշիկեղենը մաքրելու, փոշին սրբելու համար։

Արդյունաբերոթյան մեջ փալանների արտագործումը (դրանք կարելի է արտադրել ամենացածր սորտի մնացոթկներից) հարմարոթյուններ կըստեղծի տնային տնտեսոհիների համար և հումքի նոր հոսանք՝ արդյունաբերոթյան մեջ։

Մնացոթկները հավաքող և վերամշակող հատուկ արդյունաբերական ձեռնարկոթյունների բացակայոթյան պատճառով մեծ քանակոթյամբ մնացոթկներ են կորչում և խելացիորեն չեն օգտագործվում, մինչդեռ տեխնիկապես հագեցված, սպառման լիարժեք ապրանքներ ստեղծող արտադրոթյունը մնացոթկների օգտագործումը կըդարձնի արդյունաբերոթյան շահավետ ձյուղերից մեկը։

Հայկական ՍՍՌ տեքստիլ, կարի և տրիկոտաթի արդյունաբերոթյան մնացոթկների քանակոթյունը տնտեսապես արդարացնում է ռեսպոբլիկայում մնացոթկները հավաքող ու վերամշակող հատուկ ձեռնարկոթյան ստեղծումը։ Իսկ բնակչոթյան պահանջմոնքները լիովին հնարավոր են դարձնում այդ ձեռնարկոթյան արտադրանքն իրացնելու ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ երկրի այլ շրջաններում։

Առաջարկվող միջոցառումը իրենից ներկայացնելու է նաև թափոնավիզության ֆարերկայի մնացուկներ հավաքող ձեռնարկովթյունների կոմպլեքս: Նրանում անհրաժեշտ է կենտրոնացնել բացարձակապես բոլոր մնացուկների հավաքման գործը, տեքստիլ ձեռնարկովթյուններն ազատել նրանց նույնիսկ սկզբնական մշակման գործից: Տեքստիլ ձեռնարկովթյունների վրա պետք է թողնել միայն մնացուկները փաթեթելու և փոխադրելու պարտականությունը, որը կկանխի նրանց կորուստները:

Նախագծվող ձեռնարկության մեջ պետք է լինեն հետևյալ արտագործություններն ու բաժինները:

1. Պահեստներ ու տեսակավորող, փոշեզրրկող, փխրոմացնող, գզող, կալանդրային բաժիններ և հատուկ բաժին՝ սոսնձման համար:

2. Թափոնավիզության ֆարերկա՝ խառնելու, գզելու, նախամանելու, մանելու, նախապարապատական մանածագործական, մանածագործական և վերջնամշակման բաժիններով:

Ռեսպոնսիվայում գոյություն ունեն արտագործության զգալի մնացուկներ, որոնք առաջարկվող ձեռնարկության համար կարող են իբրև հումք ծառայել (աղյուսակ 1):

Աղյուսակ 1

Ձեռնարկության անունը	Մնացուկների անվանումը	Ն. բառ պահպանված	Ցանկան ցանկացված
2	2	3	4
Նրևանի մահուդի ֆարերկա	Քերանք (сдир) կիսաբրդե	93	15,4
»	Աղվամազ ձողիկներից (թափուկ)	110	5,9
»	Մահուդավումի կտորներ	107	0,3
»	Խավատման հանգույց	108	5,5
»	Մանվածքային ավելուկ (подметь)	103	0,8
»	Թափուկ՝ (выпад) գրգիշների տակից	109	7,8
»	Կտորանք կիսաբրդե	95	2,0
Նրևանի բրդե նուրբ գործվածքների կոմբինատ	Ընդամենը		37,7
	Սանդերքի խծուծ (очес) խոշոր		
	մաքուր բրդե	57	22,6
	կիսաբրդե	57	193,0
	Սանդերքի խծուծ մանր մաքուր բրդե	58	1,0
	կիսաբրդե	58	9,7

1	2	3	4
Նրևանի բրդե նուրբ գործվածքների կոմբինատ	Կորդային բերանք մաքուր բրդե	55	1,0
»	կիսաբրդե	55	9,7
»	Մայրեր՝ 1 թելով ուղրած		
»	մաքուր բրդե	67	0,6
»	Մայրեր՝ 2 թելով ուղրած		
»	կիսաբրդե	69	26,1
»	Մայրեր՝ ուղրած թեղանի կտրտուկ (рвань)	74	8,9
»	Շոհած ծայրեր և հենքի կտրտանք	76	11,5
»	Գզիչ ցեխերի ավելուկ մաքուր բրդե	71	0,5
»	կիսաբրդե	71	0,8
»	Մանուգ ցեխերի ավելուկ մաքուր բրդե	72	0,3
»	կիսաբրդե	72	3,3
»	Ավելուկ, միակցող-ուղրող, մանող	73	4,9

	Ընդամենը		293,0
Լենինականի տեքստիլ կոմբինատ	Քրքրիչ մանրուր և աղվամազ	4,6	70,0
»	Թմբուկի և վալյանի խծուծներ	23	30,5
»	Գլխիկի խծուծներ	31	219,2
»	Մաքուր ավելուկ	63,67	23,3
»	Թմբուկի և վալյանի խծուծներ	20,24	5,1
»	Գլխիկի խծուծներ	32,33	10,2
»	Քրքրիչ մանրուր և աղվամազ	5	34,5
»	Գզիչ մանրուր և աղվամազ	9,10	29,4
»	Գզիչ	11	35,5
»	Թմբուկի աղվամազ ընդունող և հանող վալյանից	12,13	19,3
»	»	14	23,3
»	»		
»	Աղվամազ՝ գզիչ մեքենաների ձողիկներից	36,41	6,1
»	Աղվամազ՝ վերին գլանիկներից	36,41	10,2
»	Մոխրագույն ավելուկ	64,68	22,3
»	Ընտրում և շրջակտրում	141	6,1
»	Նկուղահարկի աղվամազ	1,2	25,4
»	Ավելուկ կեղտոտ	65,69	20,3
»	Ավելուկ առանց սոսանդարտի	66	5,1
»	Խճճվածք-կտորներ	79,82,83	14,2
»	Հենքի ծայրեր՝ ուղիղ մինչև 2 մ	95,96	14,2
»	Հենքի և թեղանի խճճվածք	73,88	30,4
»	Հենքի և թեղանի ավելուկ	105	19,4
»	Վերջնամշակման ֆարերկայի թափոններ	—	37,0
	Ընդամենը	—	711,4
	Բոլորը միասին	—	1042,1

Բացի դրանից, վիզոնի ֆարրիկայի համար պահանջվում է բամբակե հիմնական մանվածք՝ 600—800 տ քանակով:

Տեքստիլ արդյունաբերության մնացուկների վերամշակման շնորհիվ կարելի է ստացված հումքից արտադրել մոտավորապես հետևյալ գործվածքեղենը.

1. Մահուղներ տղամարդկանց և կանանց կոստյումների համար, բամբակե հենքի ձևավոր ոլորների թափոնային մանվածքի թեզանի կա-
ծից:

2. Վերմակ՝ ցածր համարների թափոնային մանվածքի կաժից, երփներանգ գզվածքով:

3. Երփներանգ գործված շալեր:

4. Արտահագուստ գործվածքներ:

5. Երկշերտ կամ բազմաշերտ գործվածքներ կոշկեղենի արդյունաբերության համար:

6. Ֆլանել:

7. Հատակները լվանալու, փոշի մաքրելու և կոշիկներ սրբելու փալասներ:

8. Արդյունաբերական բամբակի զանազան տեսակներ:

9. Զգործված տեքստիլ (տերեկս տիպի)՝ ինքնաթիռների և ավտոմոբիլների կահույքը ծածկե-
լու համար:

10. Հղկող սկավառակներ:

11. Լինոլեումի գործվածքներ՝ տնային գոր-
ծածոթյան կանացի պայուսակներ:

Նախագծվող ձեռնարկության համար կապ-
հանջվի հետևյալ քանակությամբ բանվորա-
կան ուժ.

Թափոնային արտադրության համար՝ 100 հոգի

վիզոնի արտադրության համար՝ 400 հոգի

Ընդամենը՝ 500 հոգի

Ձեռնարկությունը կառուցելիս անհրաժեշտ է,
որ նա մոտ լինի հումքի աղբյուրներին և երկա-
թուղուն: Նա շատ էլեկտրաէներգիա և ջուր չի
սպառում:

Այսպիսով, Հայկական ՍՍՌ-ում թափոնների
հավաքման ու վերամշակման մասնագիտացված
ձեռնարկությունը կարելի է կառուցել երկաթու-
ղուն մոտ գտնվող ամեն մի խոշոր բնակավայ-
րում:

Սպառվող հումքի որակից և արտադրանքի
ստացվող ասորտիմենտից ելնելով, կարելի է
վստահորեն ասել, որ նման ձեռնարկության կա-
ռուցումը տնտեսապես իրեն կարդարացնի և հնա-
րավորություն կտա ավելի ուսցիոնալ կերպով
օգտագործել արժեքավոր տեքստիլ հումքը:

Արտադրության մեքենայացում և ավտոմատացում

ՊՈԼԻՄԵՐԱՑՄԱՆ ԶԵՐՄԱՍՏԻՃԱՆԱՅԻՆ ՌԵԺԻՄԻ ԱՎՏՈՄԱՏԻԿ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ

**Ա. ԴՈՐՈԳՈՎ
ԻՃԺԵՆԵՐ**

Ս. Մ. Կիրովի անվան գործարանում քլորո-
պրենի էմուլսիայի պոլիմերացման պրոցեսը կա-
տարվում է էմալապատված ապարատներում,
պարբերական եղանակով: Այդ ապարատներն

ունեն պրոպելլերային խառնիչներ ու շապիկներ՝
սառեցնող աղաջրի շրջապտույտի համար: Քլո-
րոպրենի պոլիմերացման ժամանակ տեղի է
ունենում էկզոթերմիկ ռեակցիա, որի դեպքում